

Student, Praha

18. IX. 1974

ze dne

MARTIN TŮMA

## ZAHRADNÍKŮV TRAGICKÝ BOJ O ČLOVĚKA

Drama slovenského autora Osvalda Zahradníka **Překroč svůj stín** je tragickým obrazem hrdinství prostých slovenských lidí, zachycujícím jejich osudy za Slovenského národního povstání v okamžiku, kdy už nebylo možno v přímém útoku čelit neprodyšnému obklíčení německých horských střelců a kdy tedy zbývaly už pouze dvě možnosti — bojovat třeba do posledního muže, anebo se vzdát a kapitulovat. Tragická velikost Zahradnickových hrdinů nevyplyvá ovšem jenom z toho, že jsou rozhodnutí neohroženě položit životy za věc povstání, ale rovněž z toho, že jejich obětí přináší mravní vítězství. Z hlediska žánrového vymezení jde o skutečnou tragédii, byť osud hrdinů není vyznačen ani zápasem s fatálními nadzemskými silami, ani není důsledkem jejich tragické viny, ale je dán především tragickou neřešitelností situace. Kapitulovat, anebo padnout v boji proti německé přesile — to jsou jediné dvě možnosti hrstky zmalátnělých, kostnatých a vyhladovělých partyzánů, kteří setrvávají v obklíčení, zcela odříznuti od světa.

Celá hra se od začátku až do konce odehrává v dřevěném bunkru, přeměněném na polní lazaret, kde strádá těžce raněný stavitel Ivan, jemuž se pro jeho technické znalosti dostalo přezdívky Statik, ošetřovatelka Eva, před povstáním studentka filologie, a chlapec Miro, jeden ze čtyř mláďat, která se na prahu dospělosti začleňují do partyzánského oddílu. V dané situaci, kdy už není možno se zbrání v ruce bojovat proti nepříteli, je zde veden zápas v rovině mravní, a to ve dvojitým smyslu — jednak ve vztahu ke Statikovi, který po procitnutí z mdlobného spánku prožívá krutý šok, když pozná, že při bojové akci oslepl, a jednak v účtování se strachem ze smrti, v potlačování myšlenek na vlastní záchranu. Takto je položena situace hry v okamžiku rozhodování, zda riskovat životy pro záchranu nemocného Statika. Zahradníkovi hrdinové, a v první řadě Karol, který se ocitá v nejprudší osobní kolizi, tento vnitřní boj vyhrávají, třebaže nakonec všichni padnou pod německou přesilou. Jejich etickou převahu

potvrzuje také poslední scéna, v níž se denaskuje pseudorytífství nadporučíka horských střelců, který nejprve chce v domnění, že viděl nad bunkrem bílý prapor, ušetřit všechny přítomné, k čemuž mu oni ovšem nedají příležitost a raději zahynou, než by přijali milosrdenství z rukou hrdlořeza.

Je třeba vysoce ocenit kvality Zahradnickovy nové hry jak v logickém propojení myšlenkové stavby a kompozice tragédie, tak v charakteristice postav, které na poměrně nevelkém prostoru řeknou o sobě všechno, co je potřeba k důvěrnému poznání jejich lidských a mravních hodnot. Také Zahradníkův dialog vyzrál do polohy opravdového mistrovství, zachovává si vnitřní dramatickou naléhavost a zároveň metaforickou obraznost, která dovoluje vytvářet z útržků vět ideová a mravní zobecnění, kde repliky jednotlivých postav jsou většinou synekdochami, z nichž Zahradník buduje až po způsobu dramatické paraboly podobenství o mravní statečnosti a opravdové lidskosti slovenských partyzánů, zachováváje ovšem na druhé straně celému příběhu realistickou tvářnost a životní věrojatnost, čímž docíluje v sevřeném dramatickém tvaru nebyvalé dějové hutnosti a vnitřního napětí.

Podstatou Zahradnickovy tragédie je obnažení propasti v člověku ve vyhrocené situaci, postižení rozkladu lidské osobnosti a posléze opětného nalezení vnitřní rovnováhy a smyslu lidské existence. Ve hře se tedy bojuje o člověka jako o základní společenskou hodnotu, o člověka jako nositele historické pravdy, která zůstává živá i po smrti lidského individua. Titul Překroč svůj stín znamená obrazně právě překonání biologickopudových sil a objevení vnitřní podstaty lidského života, což vede k morálně duchovnímu a společenskohistorickému vítězství člověka. Tragický rozměr tématu je dán ovšem tím, že toto mravní vítězství je za dramaticky vyhrocených historických okolností doprovázeno nezbytným obětováním lidských životů.

V Divadle Petra Bezruče v Ostravě nastudovali Zahradnickovo drama **Překroč svůj stín** jako českou premiéru této hry v překladu Valerie Sochorovské. Představení je předznamenáno výtvarným řešením Ivo Židka, které odkrývá před diváky prostor, složený z paprskovitě se sbíhajících stíhlých klád; také podoba vlastního interiéru se důsledně opírá o dřevěný materiál, byť zachovává celou řadu reálných scénických detailů, charakterizujících narychlo zbudovaný polní lazaret. Židkovu scénu ostatně dobře využívá i režisér Saša Lichý v dynamicky koncipovaných mizanscénách, prosycených dramaticky pulsujícím dialogem, který je charakterizován na jedné straně ostrými dramatickými zvraty a na druhé straně lyricky měkkými prodelevami, takže celek inscenace téměř připomíná hudební kompozici, v níž se začlenění varhanní

hudby J. S. Bacha stává velice ústrojnou složkou.

Rovněž většina herců odvedla v této inscenaci výrazné výkony. Otakar Prajzner obnažuje sebetržnýv zápas těžce raněného Statika, sugestivně předvádí okamžiky, v nichž Statik zjišťuje první příznaky slepoty, i chvíle horečného blouznění, kdy herec dává nahlédnout do neobyčejně senzitivního nitra postavy. Jemu po bok se staví ještě zcela dětský, ve svém odhodlání až dojemný Miro Jiřího Čapky, lidsky opravdový velitel oddílu Martin Jindřicha Dvořáka stejně jako na povrchu drsná, ale uvnitř velice křehká a zranitelná Eva Renáty Doleželové, zásadový a mravně pevný Ďáda Milana Koutného, se strachem o život zápasící Karol Miloslava Čížka, okázale zdvořilý a v jádru sadistický nadporučík Bohuslava Čvančary i trojice polodětských partyzánů v podání Michaely Černé (Mária), Jana Odla (Peter) a Pavla Handla (Vlado).

Představení se tedy stalo důstojným příspěvkem k oslavám 30. výročí Slovenského národního povstání, jemuž ostravské Divadlo Petra Bezruče svou inscenací hry Osvalda Zahradníka **Překroč svůj stín** věnovalo.



Renáta Doleželová (Eva), Milan Koutný (Ďáda) a Otakar Prajzner (Statik) ve hře Osvalda Zahradníka **Překroč svůj stín** na scéně Divadla Petra Bezruče v Ostravě  
— Snímek FRANTISEK KRASL

VÝSTŘÍZEK Z ČASOPISU

Brněnský večerník

1. 7. IX. 1974

ze dne



▲ Záběr z inscenace Čertovo kvítko

Foto: FRANTIŠEK KRASL

## náš rozhovor

Divadlo Petra Bezruče vstupuje do své jubilejní 30. sezóny, která vyvrcholí oslavami na podzim příštího roku. Samozřejmě, že tato scéna pro mladé ostravské diváky nezapomněla ani na 30. výročí Slovenského národního povstání a 30. výročí osvobození naší vlasti Rudou armádou. Ale o tom nás už blíže informoval ředitel DPB Ladislav Knížátko:

„Slovenské národní povstání jsme oslavili hned na začátku sezóny společně s družební BSP Oldřicha Juráska z Dolu Hlubina. Uvedli jsme českou premiéru hry Osválda Zahradníka Překroč svůj stín. — Ke Slovenskému národnímu povstání jsme si dali i záva-

# Slovo má L. KNÍŽÁTKO

zek, který jsme již splnili. Zavázali jsme se, že odehrajeme jedno představení pro čestné dárce krve, a že navážeme družbu s jedním speciálním divadlem pro děti. V Trnavě bylo takové divadlo otevřeno, a tak 1. září jsme mohli podepsat smlouvu o spolupráci a výměně zkušeností. K 30. výročí osvobození připravujeme premiéru původní současné hry ze života mladých horníků.

Jihočeské divadlo v Českých Budějovicích vyhlásilo výzvu všem mládežnickým organizacím v divadlech, na kterou naše ZO SSM odpověděla nastudováním literárně dramatického pásma, které je tematicky zaměřeno proti jaštickému teroru v Chile. Nejúspěšnější z přihlášených se pak zúčastní přehlídky, která se bude konat rovněž v Českých Budějovicích. Doufejme, že budeme mezi nimi.

Další premiérou, která bude uvedena 15. října v našem divadle, bude komedie se zpěvy, tedy něco jako muzikál, Otil Ioselianiho Žert vinaře Agaba. S touto gruzinskou hrou se zúčastníme festivalu dramatické tvorby národů Sovětského svazu, který se bude konat v prosinci v Praze. Text Otil Ioselianiho přeložil Karel Wojnar jako československou premiéru.

Příští rok oslavíme také 40 let od založení profesionálního divadelnictví pro děti a mládež. Naše divadlo je členem ASSITEJ — Mezinárodní organizace divadel pro děti a mládež. Národní středisko ČSSR této organizace spolu se Svazem dramatických umělců a ministerstvem kultury ČSR a SSR připravily k tomuto výročí řadu významných akcí. Přehlídky vybraných inscenací k tomuto výročí se zúčastníme hrou Ivana Tallera

Hvězdný princ podle předlohy Saint-Exupéryho knihy Malý princ.

V těchto dnech probíhá v Šumperku přehlídka inscenací pro děti a mládež divadel Severomoravského kraje, na které uvedeme naši inscenaci Rváč. Na přehlídce se budou konat také odborné semináře o problematice divadel pro děti a mládež.

A co je nového v našem divadle? Došlo k určitým změnám — odešla Barbara Plichťová (do Divadla SNP v Martině), nastoupila nová členka DPB Michaela Černá (ze Státního divadla v Brně). Úsek dramaturgie byl posílen o čerstvého absolventa dramaturgického oboru pražské DAMU Martina Urbana. Po roční studijní cestě v Polsku přichází do DPB absolventka oboru scénografie VŠMU v Bratislavě Marta Roszkopfová.“

## VÝSTŘÍŽEK Z ČASOPISU

Nová svoboda, Ostrava

1. IX. 1974

S ředitelem L. Knížátkem o dramaturgickém plánu

# Co nového chystají v DPB

Ke krátkému rozhovoru na začátku divadelní sezóny 1974 až 1975 jsme se sešli s ředitelem ostravského Divadla Petra Bezruče soudruhem Ladislavem Knížátkem, abychom se dověděli, co nového pro své diváky chystají. Už proto, že je to jubilejní třicátá sezóna tohoto divadla mladých, oslavy vyvrcholí v září příštího roku.

■ Dramaturgický plán DPB byl bezesporu ovlivněn slavnými výročími. Čím jste zahájili novou sezónu?

Prvním představením byla hra současného slovenského dramatického autora Osválda Zahradníka „Překroč svůj stín“, kterou jsme uvedli na počest 30. výročí Slovenského národního povstání. Premiéra byla věnována mládežnickému kolektivu brigády socialistické práce předáka Oldřicha Juráská z Dolu Hlubina, se kterým má Divadlo Petra Bezruče již dva roky stále se rozvíjející družbu, na počest jejich nového podnikového rekordu, který věnují Slovenskému národnímu povstání.

Zároveň jsme uzavřeli závazek, že členové DPB odehrají jedno představení zdarma pro dárce krve a naváží spolupráci s právě zakládáním Divadlem pro děti a mládež v Trnavě.

■ Zářijovou premiérou byla komedie „Čertovo kvítko“ G.

B. Shawa. Co zajímavého chystáte na říjen?

Říjnovou premiérou bude „Žert vinaře Agava“ — hra gruzínského autora Oti Ioselianiho. S touto československou premiérou jsme se přihlásili do soutěže, kterou vypsala Svaz českých dramatických umělců a ministerstvo kultury ČSR u příležitosti festivalu dramatické tvorby národů Sovětského svazu.

■ Divadlo Petra Bezruče je divadlem mladých a pro mládež. Významně se podílí při výchově nového diváka. Rozhodně tedy při sestavování dramaturgického plánu není jednoduše vybrat nejuhodnější tituly právě pro děti. Na co se mohou nejmenší diváci těšit letos?

Především připravujeme adaptaci pohádky Hanse Christiana Andersena z pera Jevgenije Svarce „Malého prince“ Antoine de Saint-Exupéry je mezi mladými čtenáři

velmi oblíben. Proto jsme do dramaturgického plánu zařadili původní hru dramaturga DPB Ivana Tallera „Hvězdný princ“ právě na motivy Saint-Exupéryho knížky. V současné době jsme v jednání s autory populárního televizního seriálu „Čtyři z tanku a pes“, kteří tento příběh přetvořili do podoby dětského muzikálu. Muzikál je právě s velkým úspěchem uváděn na několika polských scénách.

To jsou tedy tituly, které věnujeme našim nejmladším divákům. Pro ty starší nastudujeme komedii Alexandra Vampilova „Starší syn“ a adaptaci známého románu Alexandra Dumase staršího „Tři mušketýři“.

■ Jaké změny nastaly v této sezóně v divadelním souboru?

Do Divadla Petra Bezruče přichází nový dramaturg Martin Urban, absolvent oboru dramaturgie na AMU, dále výtvarnice M. Roszkopová, absolventka VŠMU, z činohry Státního divadla v Brně přichází Michaela Černá, Do Divadla Slovenského národního povstání v Martině odešla Barbara Plichtová.

Za rozhovor poděkovala  
JAROSLAVA HORÁČKOVÁ

PRAŽSKÁ INFORMAČNÍ SLUŽBA  
VÝSTŘÍŽKOVÁ SLUŽBA  
Praha 2-Vyšehrad, K rotundě 8/82 - tel. 29-73-78

## VÝSTŘÍŽEK Z ČASOPISU

Nová svoboda, Ostrava

10. IX. 1974

**Naše recenze:**

# »Překroč svůj stín«

## ● Divadlo Petra Bezruče do jubilejní sezóny ●

Ostravské divadelní scény se do povědomí svého obcenstva už zapsaly skutečností, že k aktuálním otázkám a jubileím usilují se vyjádřit angažovaným, obsažným politicko-uměleckým sladem. — Výjimku nečinil ani umělecký kolektiv Divadla Petra Bezruče, který vstoupil do své nové, v pořadí již třicáté sezóny s českou premiérou dramatu „Překroč svůj stín“ z pera předního soudobého slovenského tvůrce, laureáta státní ceny SSR Osvalda Zahradníka. Umělci tak přispěli k uctění 30. výročí SNP.

Zahradník není autor nezkoušený nebo teprve hledající. Zná dobře problematiku, k níž se vyjadřuje, je úzce spjat se světem svých postav a vbrzku dokáže získat i divákovu pozornost. Inscenace hry „Překroč svůj stín“ v ostravském Divadle Petra Bezruče — v mladém divadle pro mladé obecnstvo — tyto atributy jeho tvorby pak znovu jen potvrdila.

Dramatik předestřel divákoví rozsahem malou, ale obsahem mnohopočinou fresku několika rozhodujících dní života partyzánského oddílu obklíčeného v horách fašisty. Je to vlastně prozaický epos o mladých lidech v oněch slavných a těžkých chvílích bojů. Autor uvádí do střetu (na jevišti i v myslí divákově) konkrétní názory a vztahy lidí. V mnoha rovinách se snaží objasnit obrovskou cenu lidské sly a ideového, bojového soudružství. Znovu a znovu konfrontuje představy svých mladých hrdinů o lidské cti, životním poslání, pravdě, přátelství a hrdinství, o oběti (osobní nevyjímaje) pro cíle kolektivu, o lásce i o vůli žít svobodně, bez dusivého chomoutu germánského fašistického jha. — Mladí lidé vyrábají v povstání rychle. Jejich vnitřní vývoj dospívá v závěru k zákonitému vyvrcholení: k neměnnému rozhodnutí pro pravdu, boj — k překročení svého vlastního stínu

Zahradník dokázal sdělit svůj obraz povstání jen s pomocí několika málo postav. Z nich je třeba upozornit především na „Evu“ Renáty Doležalové. Je prodchnuta lidskou velikostí a nesmířitelností před jakýmkoliv zakolísáním, ale rovněž obětavostí a takřka mateřskou něhou. Na diváka z ní vyzařuje notná dávka osobní pevnosti a rozhodnosti, v jedné řadě s obrazem mládí tragické lásky, lidské radosti i bolesti. — Vedle „Evy“ vystupuje do popředí (byť poznenáhlu) ideály prodchnutá života sající plnými doušky postava dospívajícího „Mira“ v podání Jiřího Čapka. Právě Miro, stejně jako Eva, zasahuje hned do několika poloh dramatu. Je to však výraz mladicky bezelstný, bystře vyvrábající v konkrétním zrcadlení lidských povah a názorů, v okamžiku osobního heroismu.

A ještě něco si zaslouží divákovu pozornost v nové inscenaci DPB „Překroč svůj stín“ — výprava Ivo Židka. Prostá, nevyumělkovaná a přitom výrazně symbolická, obsahově sdělná. Plně podřízena hlavní linii dramatu — zápasu člověka se sebou samým, se životem v horách, s bojem za svobodu, nový den.

Umělecký kolektiv Divadla Petra Bezruče vstoupil do jubilejní sezóny rázným krokem. Je třeba jen pevně věřit, že nezůstane osamocen.

(LAV)

PRAŽSKÁ INFORMAČNÍ SLUŽBA  
VÝSTŘÍŽKOVÁ SLUŽBA

Praha 2-Vyšehrad, K rotundě 8/82 - tel. 29-73-78

## VÝSTŘÍŽEK Z ČASOPISU

Lidová demokracie, Praha

18. IX. 1974

ze dne .....

# Hra o síle lidského charakteru

K 30. výročí SNP uvedlo ~~ostravské divadlo Petra Bezruče~~ českou premiéru hry Překroč svůj stín od známého slovenského dramatika O. Zahradníka, laureáta státní ceny SSR. Po slavnostní premiéře jsme požádali o rozhovor režiséra S. Lichého, nositele významného Za vynikající práci.

### ● Proč vaše divadlo zvolilo právě hru O. Zahradníka, čím vás zaujala?

Naše divadlo se obrací především k mladému divákovi. Velmi často tvoří publikum i školní mládež. Hrdiny Zahradníkovy hry jsou rovněž dospívající chlapci a dívky, a proto byla hra pro nás vhodná. Mimoto právě tato hra dává možnost tvořit jevištní báseň a použít takových prostředků, které by působily na city mladého diváka.

### ● Které momenty jste chtěl zdůraznit?

Především mládí. Ten bolestný čas dozrávání, hledání a snů i prvních trpkých zkušeností. Hrdinové hry se jako partyzáni ve fašistickém obklíčení octli v mezní situaci, která jejich dospívání urychlila. Kromě toho jsem chtěl výrazně podtrhnout jednu z hlavních myšlenek hry: nevzdávat se, nekapitulovat ani v těžkých osobních situacích.

### ● Myslíte, že dnešní mladý člověk bude hru přijímat nejlépe jako historický dokument o době, kterou neprožil?

Kdybych hru inscenoval jenom jako historický dokument, musel bych se obávat, že náš divák by se nemohl vcítit do hry, že by nebyl do děje zatažen. A to je nutné, dětského diváka je zapotřebí vtáhnout do hry tak, aby se v některé postavě našel a aby s ní souhlasil. Anebo se s ní přel. Teprve potom je možno mluvit o působení na životní a morální orientaci diváka. Zahradníkova hra má dala v tomto směru velkou možnost. Například jeden z hrdinů přijde o oči. To je dramatická situace. Co dělat dál? Má se člověk vzdát? Poddat se beznadějí? Anebo má možnost najít si své místo v životě i jako slepý? Zahradníkovo stanovisko v žádné situaci se nevzdávat, nekapitulovat, je inspirativní právě pro mladého člověka při formování jeho osobnosti i při tvorbě hodnot.

### ● Hrdinové hry jsou dospívající chlapci a dívky. Myslíte, že právě dramatické umění mu může působivě tlumočit revoluční dobu před třiceti léty?

Dramatické umění je prostředkem, který především působí na cit, vliv divadla je daleko markantnější než třeba působení historického dokumentu. Pro našeho diváka, který lépe přijímá romantickou než filosofickou polohu, je dramatické umění ideálním tlumočnickem i takové revoluční historie, jako je Slovenské národní povstání.

Hovořila J. KRATOCHVÍLOVÁ